

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชนบ้านต้าในกับหลักการจัดการของกรมป่าไม้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการป่าชุมชนบ้านต้าในกับตำบลบ้านใหม่ที่จัดการตามหลักการจัดการของกรมป่าไม้ ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลโดยใช้หลายวิธีผสมผสานกันคือ การศึกษาเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ หนังสือรายงานการศึกษาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตจากวิถีชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมกิจกรรมกับคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านต้าในและคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลบ้านใหม่ และนำข้อมูลมาจำแนกเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ ความน่าเชื่อถือของปัจจัยต่างๆ จากความเชื่อมโยงของข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชุมชนข้อมูลพื้นฐานของประชากรตัวอย่าง ขั้นตอนการดำเนินการเพื่อขอจัดการป่าชุมชน หลักการและเหตุผลในการขอจัดการ วัตถุประสงค์ในการจัดการและรูปแบบการจัดการทั้งสองพื้นที่ สรุปโดยการนำข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์และหาข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

ลักษณะทั่วไปของชุมชน ทั้งสองพื้นที่มีลักษณะต่างๆ ดังนี้ ประวัติความเป็นมาทั้งสองพื้นที่เป็นป่าต้นน้ำที่ไหลลงสู่กว๊านพะเยาต่างได้รับผลกระทบจากการสัมปทานป่าไม้ของรัฐสภาพทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ป่าชุมชนบ้านต้าในมีพื้นที่จัดการติดกับภูเขาและป่าต้นน้ำ ส่วนป่าชุมชนตำบลบ้านใหม่ มีพื้นที่จัดการอยู่ใจกลางชุมชนห่างจากภูเขาและห่างจากป่าต้นน้ำ สภาพป่าและการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนบ้านต้าในมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ ส่วนการใช้ประโยชน์ใช้เป็นทั้งป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย ส่วนตำบลบ้านใหม่สภาพป่าอุดมสมบูรณ์พอสมควรใช้ประโยชน์เป็นป่าใช้สอย สภาพทางเศรษฐกิจ ทั้งสองพื้นที่มีรายได้เสริมที่มาจากทรัพยากรป่าต่างกัน กล่าวคือป่าชุมชนบ้านต้าในจะใช้ประโยชน์จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อมโดย ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพรและยังได้แหล่งน้ำมาใช้ทำการเกษตรตลอดปี รายได้เสริมของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมาจากผลผลิตทางการเกษตรมากกว่าได้จากการขาย

ผลผลิตจากป่า ส่วนตำบลบ้านใหม่ได้ประโยชน์จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อมเช่นกันแต่ทางตรงได้มากกว่าคือชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการทำหน่อไม้อัดเปียบขาย

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งสองพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามรายละเอียด ดังนี้ พบว่ามีเพศชายเข้ามาบริหารจัดการมากกว่าหญิงทั้งสองพื้นที่ อายุ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทั้งสองพื้นที่มีอายุอยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี แต่บ้านต้าโนมีวัยหลากหลายคือวัยตั้งแต่ต่ำกว่า 30 ปีจนถึง 61 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษา ตำบลบ้านใหม่ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่ามากกว่าบ้านต้าโนซึ่งมีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลัก พบว่าบ้านต้าโนและตำบลบ้านใหม่ มีอาชีพในการทำนา ทำไร่ร้อยละ 82 - 100 อาชีพรอง บ้านต้าโนและตำบลบ้านใหม่มีอาชีพทำสวนผัก ผลไม้ เหมือนกันส่วนรายได้เสริมเป็นรายได้จากผลผลิตจากป่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือน บ้านต้าโนจะมีรายได้เฉลี่ยตั้งแต่ 1,001 – 2,000 บาทมีร้อยละ 46 ตำบลบ้านใหม่ รายได้สูงอยู่ที่ 2,001 – 3,000 บาทมีร้อยละ 59 ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน ตั้งแต่เกิดและมากกว่า 10 ปี บ้านต้าโนมีร้อยละ 76 ตำบล บ้านใหม่อาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เกิดและมากกว่า 10 ปีสูงกว่าบ้านต้าโน มีร้อยละ 100 ที่ดินทำกิน บ้านต้าโนมีที่ดินทำกินระหว่าง 1-10 ไร่มีร้อยละ 67 ตำบลบ้านใหม่ร้อยละ 76 ซึ่งสูงกว่า เอกสารสิทธิ บ้านต้าโนมีที่ดินอยู่ระหว่างดำเนินการออกเอกสารสิทธิ คือสปก.สทก.มีร้อยละ 70 ตำบลบ้านใหม่มีเพียงร้อยละ 18 สำหรับเอกสารสิทธิที่เป็นโฉนดทั้งสองพื้นที่ต่างกันคือบ้านต้าโนมีร้อยละ 30 ตำบลบ้านใหม่มีสูงถึงร้อยละ 64

ขั้นตอนการดำเนินการเพื่อขอจัดการป่าชุมชน ทั้งสองพื้นที่ไม่ต่างกันคือ ผู้นำชุมชนบ้านต้าโนเสนอรายชื่อเพื่อร้องขอจัดการป่าชุมชนเองเสนอต่อป่าไม้อำเภอและได้รับอนุญาตให้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา ส่วนผู้นำชุมชนตำบลบ้านใหม่ได้เสนอรายชื่อขอจัดการป่าชุมชนมาในปี พ.ศ. 2542 ในลักษณะการนำเสนอโครงการให้กรมป่าไม้พิจารณาอนุมัติ ในปี พ.ศ. 2543 โดยมีกำหนดระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2543 – 2548)

หลักการและเหตุผลในการขอจัดการป่าชุมชน มีลักษณะเหมือนกันทั้งสองพื้นที่เกิดจากชุมชนได้รับผลกระทบจากการสัมปทานป่าไม้ของรัฐ ประกอบกับการลักลอบตัดไม้ของชาวบ้านบางคนที่มีฐานะยากจน ผู้นำชุมชนทั้งสองพื้นที่ต่างมีความต้องการให้คนในชุมชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อทางศาสนามาใช้ในการอนุรักษ์ พื้นฟูสภาพป่า โดยพยายามสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของในชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อก่อให้เกิดความตระหนักและจิตสำนึกของคนในชุมชนทั้งสองพื้นที่

วัตถุประสงค์หลักในการจัดการป่าชุมชน ทั้งสองพื้นที่ไม่ต่างกัน ส่วนการแบ่งพื้นที่บ้านต้าโนแบ่งพื้นที่จัดการทั้งป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย ตำบลบ้านใหม่ได้รับอนุญาตให้จัดการเฉพาะป่าใช้สอย ทั้งสองพื้นที่มีเป้าหมายการจัดการเพื่อรักษาป่าที่สมบูรณ์ไว้เพื่อป้องกันการ

บุกรุกและควบคุมไฟฟ้า เพื่อฟื้นฟูสภาพต้นน้ำลำธาร จัดแนวเขตป่าอนุรักษ์และเขตป่าใช้สอยให้ชัดเจน เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ยาสมุนไพรและไม้ใช้สอยในหมู่บ้าน เพื่อให้คนในชุมชนมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การฟื้นฟูสภาพป่าบ้านด้าใน เมื่อใช้ประโยชน์แล้วชุมชนก็ปล่อยให้ว่างไว้ให้เป็นไปตามธรรมชาติ มิได้ทำการปลูกทดแทนเหมือนกับตำบลบ้านใหม่ เนื่องจากชุมชนบ้านด้าในต้องการอนุรักษ์ระบบนิเวศพื้นถิ่นให้เป็นไปตามธรรมชาติ กิจกรรมในการจัดการป่าชุมชนทั้งสองพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ เพราะทั้งสองพื้นที่ได้รับการสนับสนุนจากชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำกว๊านพะเยาตามระบบเครือข่ายป่าต้นน้ำที่ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ทั้งสองพื้นที่มีการเดินสำรวจสภาพป่าชุมชน ปีละ 2 - 3 ครั้ง มีการปรับปรุงกฎระเบียบป่าชุมชนที่ใช้ในการควบคุม ทั้งที่เกิดจากการลักลอบตัดไม้ที่ใช้เทคโนโลยีสูงเช่นหรือฝ่าฝืนกฎระเบียบเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันทั้งสองพื้นที่ได้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ จัดให้ไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น เพื่อนำมาพัฒนาความรู้ทางด้านการจัดการป่า รูปแบบการจัดการทั้งสองพื้นที่พอสรุปเป็นรายละเอียดในรูปของความแตกต่าง ความเหมือนหรือสอดคล้องกัน ดังนี้

การแบ่งพื้นที่ป่าชุมชน ทั้งสองพื้นที่ มีสัดส่วนต่างกันคือ ป่าชุมชนบ้านด้าใน มีพื้นที่ในการจัดการจำนวน 3,000 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์จำนวน 2,000 ไร่ พื้นที่ป่าใช้สอย จำนวน 1,000 ไร่ ที่ใช้ในการใช้ประโยชน์ของจำนวนประชากรในระดับหมู่บ้าน ส่วนป่าชุมชนตำบลบ้านใหม่มีพื้นที่การจัดการเป็นป่าใช้สอย 2,123 ไร่ สำหรับการจัดการในระดับตำบล ในจำนวน 9 หมู่บ้านที่ดูแลและใช้ประโยชน์ ลักษณะพื้นที่ป่าใช้สอยอยู่ติดกับ บ้านร่องไฮ หมู่ 5 และบ้านเขื่อน หมู่ที่ 7 เท่านั้น สภาพป่าล้อมรอบด้วยที่ดินทำกินของชาวบ้าน ขณะเดียวกัน ตำบลบ้านใหม่ไม่สามารถขอจัดการป่าอนุรักษ์ได้ เนื่องจากขัดกับกฎหมายอุทยานแห่งชาติและกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่า ฉะนั้น พื้นที่ป่าอนุรักษ์จึงอยู่ในความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติดอยหลวง สาเหตุที่บ้านด้าในสามารถจัดการได้ทั้งอนุรักษ์และป่าใช้สอย เนื่องจากระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการทำให้การเก็บหาของป่าภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2529 ออกมาหลังจากที่ชุมชนได้จัดการมาก่อนแล้วเมื่อ พ.ศ. 2517

การกำหนดกฎระเบียบป่าชุมชน ทั้งสองพื้นที่ กำหนดไว้บนพื้นฐานเดียวกันคือการออกกฎระเบียบโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม หมายถึง มีข้อห้าม มีบทลงโทษตามลักษณะความคิดสำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ เช่น ห้ามใช้ประโยชน์ใดๆ จากพืชพรรณทุกชนิดในป่าชุมชน ถ้าป่าชุมชนอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ แต่อนุญาตให้ไปใช้ประโยชน์จากป่าใช้สอย

การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ ทั้งสองพื้นที่ มีขนาดพื้นที่และการใช้ประโยชน์ ต่างกันตามลักษณะการแบ่งพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น การดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ ในการอนุรักษ์ป่า

ชุมชนบ้านต้าในสามารถสืบทอดกันมา 27 ปี มีกฎระเบียบข้อบังคับ ดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมแห่งการอยู่อาศัยที่เกื้อกูลกับป่า สำหรับรายละเอียดเพิ่มเติมในประเด็น การดูแลรักษาและห้ามใช้ประโยชน์ใดๆ จากพืชพรรณทุกชนิดในเขตป่าอนุรักษ์ได้กำหนดไว้เป็น ป่าต้นน้ำเพื่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะ ส่วนพื้นที่ป่าที่กำหนดไว้ใช้สอยหรือใช้ในกิจการ สาธารณะของชุมชน ทั้งสองพื้นที่เหมือนกัน

โครงสร้างองค์กรชุมชนในการจัดการป่า ทั้งสองพื้นที่ได้กำหนดตำแหน่งในการ จัดการป่าชุมชนไว้คล้ายกันแต่มีสัดส่วนของคณะกรรมการที่ไม่เท่ากัน เนื่องจากพื้นที่ในการเข้า ควบคุมดูแลรักษาป่าต่างกันคือป่าชุมชนบ้านต้าในมีสัดส่วนคณะกรรมการอยู่ในระดับหมู่บ้าน ส่วนผู้ใหญ่บ้าน ถิ่น อปต. เป็นเพียงที่ปรึกษาได้แสดงให้เห็นความแตกต่างว่า คณะกรรมการ เข้ามาบริหารจัดการด้วยความสมัครใจและพบว่าคณะกรรมการใช้ความเป็นเครือญาติมาช่วย บริหารจัดการแฝงอยู่ ส่วนป่าชุมชนตำบลบ้านใหม่ครอบคลุมเนื้อที่ในการจัดการในระดับตำบล การจัดสรรการใช้ประโยชน์สามารถกระจายไปได้หลายหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคณะ กรรมการโดยตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการมีอำนาจทางการแฝงอยู่ในการปกครอง เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นกรรมการที่ปรึกษาด้วย ขณะเดียวกันการกำกับติดตามการประเมิน คุณภาพสภาพป่า คุณภาพการทำงานของป่าชุมชนตำบลบ้านใหม่อาศัยอำนาจการปกครองอย่าง เป็นทางการ ในส่วนองค์กรภายนอกที่เข้ามาช่วยเหลือทั้งสองพื้นที่เป็นองค์กรเอกชนตามเครือข่าย ป่าต้นน้ำเดียวกัน เข้าสนับสนุนช่วยเหลือทำให้แนวการบริหารจัดการคล้ายกัน

ผลที่ได้รับจากการจัดการป่าชุมชน จากผลการประเมินที่มาจากการออกสำรวจสภาพ ป่าของคณะกรรมการป่าชุมชนในแต่ละปีและได้รับการประเมิน ว่าป่าชุมชนบ้านต้าในมีสภาพ สมบูรณ์และยังยืนกว่า ตำบลบ้านใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบนิเวศพื้นที่ถิ่น ปัจจุบันชาวบ้านได้ ใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหาร ยาสมุนไพรและน้ำประปาจากภูเขามาใช้อุปโภคบริโภคและใช้ใน การเกษตรได้ตลอดปี สำหรับป่าชุมชนตำบลบ้านใหม่ ชาวบ้านทั้ง 9 หมู่บ้านได้รับประโยชน์ ต่างๆ จากป่าใช้สอยในด้านเศรษฐกิจได้แก่ การทำหน่อไม้อัดปีบออกจำหน่าย ทำให้ชีวิตและ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษากิจการบ้านตำบองบ้านใหม่ ประเด็นต่างๆ เพื่ออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ผลของการศึกษาประกอบด้วย การแบ่งพื้นที่ป่าชุมชน การกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับ การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ โครงสร้างองค์กรชุมชนในการจัดการป่า ผลที่ได้รับจากการจัดการป่าชุมชนประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 การแบ่งพื้นที่ป่าชุมชน

จากผลที่ได้จากการศึกษาพบว่าทั้งสองพื้นที่ที่มีสัดส่วนการแบ่งพื้นที่ในการจัดการต่างกันกล่าวคือป่าชุมชนบ้านตำบองบ้านใหม่แบ่งพื้นที่ในการจัดการเป็น 2 ส่วนคือป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย โดยแบ่งเขตตามลำห้วย หมายเขตด้วยสัญลักษณ์สีแดงป้ายตามต้นไม้ ลักษณะป่าอนุรักษ์ของบ้านตำบองบ้านใหม่เป็นป่าต้นน้ำอยู่ติดกับภูเขาทำให้ป่าชุมชนบ้านตำบองบ้านใหม่มีความอุดมสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ในการจัดการและใช้ประโยชน์เพื่อใช้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพรและแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่สามารถนำมาใช้ในการอุปโภค บริโภคและใช้ในการเกษตรได้ตลอดปี

พื้นที่ในการจัดการป่าชุมชนบ้านตำบองบ้านใหม่ มีพื้นที่ในการจัดการเฉพาะป่าใช้สอย ลักษณะเป็นป่าแพะที่อยู่ใจกลางชุมชน มีพื้นที่ป่าติดกับหมู่บ้านสองหมู่บ้าน แต่ใช้ประโยชน์ได้ทั้งตำบล ส่วนป่าอนุรักษ์ที่ติดกับภูเขาอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ที่ให้การควบคุมรักษาอยู่ วัตถุประสงค์การจัดการป่าชุมชนจึงมีไว้เฉพาะใช้สอยและมุ่งผลทางเศรษฐกิจ จะสังเกตได้ว่าความเป็นป่าแพะทำให้ป่าฟื้นฟูได้ยาก เพราะการใช้สอยของชุมชนที่ใช้เป็นแหล่งอาหารเป็นแหล่งน้ำใช้ทำการเกษตรได้ตลอดปีเหมือนบ้านตำบอง

ขนาดของพื้นที่ในการควบคุมดูแลของบ้านตำบองบ้านใหม่มีขนาดใหญ่กว่าคือมีพื้นที่ในการควบคุมทั้งหมด 3,000 ไร่ ประกอบด้วยป่าอนุรักษ์ 2,000 ไร่ และป่าใช้สอย 1,000 ไร่ แต่เป็นการจัดการในหมู่บ้านตำบองบ้านใหม่เพียงหมู่บ้านเดียว ส่วนพื้นที่ในการควบคุมดูแลของตำบลบ้านใหม่มี 2,123 ไร่ เป็นการควบคุมดูแลทั้งตำบล 9 หมู่บ้าน ประเภทป่าในการควบคุมมีเพียงป่าใช้สอยอย่างเดียวสำหรับป่าอนุรักษ์ยังอยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ คืออุทยานแห่งชาติดอยหลวง

ผลของการดูแลทั้งสองพื้นที่ ที่ต่างกันทำให้เงื่อนไขความมั่นคงของชุมชนที่ได้รับการจัดการต่างกันด้วย โดยเฉพาะป่าชุมชนบ้านตำบองบ้านใหม่มีโอกาสดูแลป่าได้มากกว่าทั้งป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย จึงทำให้ชาวบ้านรักษาป่าชุมชนมาได้ยาวนานถึง 27 ปี จากกฎระเบียบที่ชุมชนมีส่วนร่วม

ในการกำหนดมาใช้ในชุมชน ขณะเดียวกันความมั่นคงของป่าต้องอาศัยพื้นที่ใกล้เคียงที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าเพื่อป้องกันการบุกรุก หรือละเมิดกฎระเบียบของชุมชน

หลักการจัดการภายใต้กฎหมายป่าชุมชนตำบลบ้านใหม่ มีหลักการจัดการตามหลักการของกรมป่าไม้ ได้มีส่วนจัดการเฉพาะป่าใช้สอย ที่ใช้ประโยชน์ จากแหล่งอาหาร แหล่งต้นน้ำ ที่ใช้เป็นแหล่งน้ำอุปโภค บริโภคและใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

บ้านด้าในมีพื้นที่ในการจัดการใหญ่มากกว่า ตำบลบ้านใหม่ทำให้การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะคนนอกชุมชนในพื้นที่ข้างเคียง ถ้าพื้นที่ข้างเคียงสามารถจัดการป่าชุมชนตามรูปแบบบ้านด้าในได้จะทำให้ป่าทุกพื้นที่ ก็จะสมบูรณ์ตามหลักการของกรมป่าไม้เพิ่มขึ้นถ้าพึ่งกรมป่าไม้เพียงหน่วยงานเดียวคงไม่สามารถดูแลป่าไม้ของประเทศได้ทั้งหมดประชาชนทุกคน และทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้ตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยไม่สร้างความลำบากให้แก่คนรุ่นต่อไป

สอดคล้องกับ มงคล ด้านธานินทร์ และคณะ (2536) กล่าวว่า พื้นที่ป่าที่ชาวบ้านอาศัยและทำมาหากินอยู่ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกผูกพันในทรัพยากรป่าเป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านเลือกใช้ประโยชน์ โดยไม่ได้ครอบครองพื้นที่ป่าทั้งหมดแต่ได้เลือกใช้ตามความจำเป็นของชุมชนเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถจำแนกชนิดและขนาดของพื้นที่ได้

การเกิดขึ้นของป่าชุมชนมีหลายรูปแบบ คือ เกิดขึ้นตามวัฒนธรรมความเชื่อป่าชุมชนที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมความเชื่อที่มีกำหนดพื้นที่พร้อมๆ กับการตั้งชุมชน โดยชุมชนร่วมกันกำหนดพื้นที่ ที่จะเป็นดอนปู่ตา พื้นที่ป่าช้า พื้นที่วัดป่า ฯลฯ ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นตามระบบนี้มักเป็นป่าที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ป่าที่ช่วยในการป้องกันการกัดเซาะริมฝั่งน้ำ และป่ากำบังลม เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นภายหลังจากชุมชนตั้งถิ่นฐานแล้วและเริ่มมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับสภาพแวดล้อม จึงได้มีการกำหนดเขตพื้นที่ไว้เกิดขึ้นตามความจำเป็นในการใช้สอยป่าชุมชนที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน และรับรู้ร่วมกันว่าควรจะกันเป็นพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ต่างๆ เช่น ป่าใช้สอย ป่าทำเลี้ยงสัตว์ ป่าโคก สำหรับเก็บเห็ด ฯลฯ บริเวณป่าเหล่านี้ไม่เหมาะกับการถากถางทำไร่

5.2.2 การกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ

ผลการบังคับใช้และระดับการควบคุมของบ้านด้าในมีการจัดการในระดับหมู่บ้านก็จริงแต่มีพื้นที่ในการจัดการมีขนาดใหญ่กว่าทำให้การควบคุมดูแลได้ไม่ทั่วถึง คือต้องควบคุมดูแลทั้งป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอยไปพร้อมๆ กัน แต่ชุมชนก็สามารถจัดการได้มานานถึง 27 ปี เนื่องจาก

การกำหนด กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับมีความมั่นคงจากการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะจัดการได้มั่นคงและยั่งยืนมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีศนา พรหมมา (2543) ที่กล่าวไว้ในการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การสร้างกฎระเบียบข้อตกลงร่วมกัน รวมถึงการพัฒนากิจกรรมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู เพื่อสร้างจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรคนในชุมชนและเครือข่าย มีการกำหนดเขตป่าชุมชนของหมู่บ้านให้ชัดเจน และสอดคล้องกับรายงานการศึกษา ของ อารมย์ ชมขวัญ (2542) ที่พบว่าวิธีการจัดการป่าของชุมชนบ้านแม่จองไฟมีศักยภาพในการจัดการป่าที่ดีมาก มีผู้นำที่เข้มแข็ง ชุมชนได้กำหนดข้อห้ามกฎระเบียบของชุมชนที่สามารถบังคับใช้กับสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนจะกีดกันและไม่ให้ความร่วมมือกับบุคคลภายนอกชุมชนที่จะมาแสวงหาผลประโยชน์จากป่า ที่ชุมชนดูแลอยู่ ตลอดจนสมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ป่า ส่วนตำบลบ้านใหม่ที่มีพื้นที่ในการจัดการ เฉพาะป่าใช้สอย ที่การจัดการอยู่ในระดับตำบล การกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับต้องอาศัยหลักเกณฑ์ของกรมป่าไม้ มากำกับดูแลอยู่ จากการจัดการที่ผ่านมาซึ่งอยู่ในขั้นพื้นฐานคือดำเนินการมาเพียง 2 ปีซึ่งเป็นระยะเริ่มแรกของโครงการตามหลักการของกรมป่าไม้ที่กำหนดไว้ 5 ปี ที่ไม่อาจเปรียบเทียบกับบ้านด้าในได้ในด้านระยะเวลาการจัดการ

การให้ความร่วมมือของทั้งสองพื้นที่ มีลักษณะต่างกัน บ้านด้าในมีความร่วมมือในระดับหมู่บ้าน เป็นผลมาจากความเป็นเครือญาติทำให้การจัดการได้รับความร่วมมือสูง ทำให้เกิดความมั่นคงในการจัดการจะเกิดปัญหาเฉพาะพื้นที่ข้างเคียงที่ชุมชนไม่ได้รับความร่วมมือขณะเดียวกันความร่วมมือของบ้านใหม่อยู่ในระดับตำบล ทำให้ขอบเขตกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับสามารถกระจายวงกว้างไปทั้งตำบล อย่างไรก็ตามถ้าตำบลใกล้เคียงไม่ร่วมมือด้วยก็มีปัญหาเหมือนกับบ้านด้าในเช่นกัน เท่ากับเป็นการขยายขนาดของตัวปัญหาออกไป

บทบาทผู้นำในการรักษากฎระเบียบบ้านด้าในมีผู้นำที่ประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโส สมาชิกกลุ่มองค์กรอื่นๆ อาสาเข้ามาช่วยรักษาป่าแสดงให้เห็นถึง คุณค่าของคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่สังเกตจะเป็นในระดับเครือญาติสูงทำให้ความใกล้ชิดระหว่างบทบาทผู้นำมีสูงเป็นการสะท้อนให้เห็นระบบการจัดการที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานของฉลาดชาย รมิตานนท์และคณะ (2536) ว่าบทบาทของผู้นำในการรักษากฎระเบียบนอกจากจารีตปฏิบัติต่างๆ ซึ่งถือเป็นกฎเกณฑ์ในการรักษาป่า อำนาจขององค์กรชาวบ้านยังสามารถแสดงออกเป็นรูปธรรมได้โดยผ่านบทบาทของผู้นำชุมชนผู้นำเหล่านี้จะมีบทบาทอยู่ในองค์กรของชาวบ้านหลายรูปแบบ เช่น เป็นกรรมการเหมืองฝาย กรรมการหมู่บ้านและสมาชิกของกลุ่ม ผู้อาวุโส ฯลฯ องค์กรทั้งหมดเหล่านี้มักจะเป็นกลุ่มธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาเพื่อทำงานเฉพาะกิจโดยมีพื้นฐานส่วนใหญ่อยู่ที่กลุ่มเครือญาติ หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามธรรมชาติ

5.2.3 การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์

การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน จะได้รับผลต่างกันซึ่งมักจะขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ สภาพป่า วัฒนธรรม ความเชื่อและวัตถุประสงค์การจัดการ สภาพพื้นที่การจัดการของบ้านด้าโนมีสภาพเป็นป่าต้นน้ำมีบริเวณติดกับภูเขา มีการจำกัดการใช้ประโยชน์จากป่าตามกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชนเอง ที่ใช้จัดการกันมานาน มีผลทำให้สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์และมีความชุ่มชื้นตลอดปี ชุมชนจะให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ ดิน น้ำ ป่า และสัตว์ป่า มากกว่าซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ โทมัส แพรกทอง (2537) กล่าวว่า ป่าชุมชนเป็นรูปแบบของการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ในการรักษาพื้นที่ป่าเพื่อประโยชน์ของตนเอง เน้นการจัดการในระบบนิเวศที่ทำให้ คน ต้นไม้ สัตว์ป่า ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในการพัฒนาป่าชุมชนยังต้องการปัจจัยสนับสนุนหลายประการจะเพิ่มความเข้มแข็งให้การดำเนินงานของป่าชุมชน

สภาพพื้นที่ของตำบลบ้านใหม่ที่มีการกำหนดใช้ควบคุมดูแลรักษาและใช้ประโยชน์เฉพาะพื้นที่ป่าใช้สอย ผู้นำชุมชนเคยขอจัดการมาตั้งแต่ 2535 แต่ได้รับอนุมัติในปี 2542 เนื่องจากไปขัดกับกฎหมาย อุทยานแห่งชาติ และกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าของกรมป่าไม้ที่ควบคุมอยู่และเพิ่งเข้าร่วมโครงการมาเพียง 2 ปี จึงไม่สามารถเห็นผลได้ชัดเจนว่าจัดการได้อย่างยั่งยืนได้หรือไม่ ปัจจุบันชุมชนยังให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจของชุมชนมากกว่า เช่น การนำหน่อไม้จากป่ามาเป็นรายได้ สนองความต้องการของชุมชนเนื่องจากหน่อไม้จะมีวัฏจักรของตัวเองคือ ถ้าออกดอกแล้วลำต้นก็จะตายก็ไม่สามารถสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าได้เท่าใดนัก

วัฒนธรรมและความเชื่อของทั้งสองพื้นที่มีลักษณะเหมือนกัน เช่น มีประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ พิธีบวชป่า ตามความเชื่อที่ว่า น้ำ ป่า เป็นแหล่งชีวิตของคนในชุมชนทำให้บ้านด้าโนมีลักษณะพิเศษกว่าที่แสดงให้เห็นว่าการดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าบ้านด้าโนมีนัยสำคัญมากกว่าตำบลบ้านใหม่ ทั้งนี้เพราะเพิ่งจะเริ่มต้นฟื้นฟูสภาพป่าเท่านั้น การให้ความร่วมมือจะมีเฉพาะในกลุ่มอำนาจทางการปกครองตามแนวทางที่ราชการกำหนด

ฉะนั้น ตำบลบ้านใหม่ควรปรับรูปแบบกระบวนการจัดการให้คล้ายระบบการจัดการบ้านด้าโน โดยการสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ที่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทุกส่วนจะมีประสิทธิภาพมากกว่า มิใช่อาศัยกรอบจากกรมป่าไม้มาถึงปฏิบัติ เช่น ปัจจุบันจะสังเกตได้จากความมั่นคงของทั้งสองพื้นที่จะไม่เหมือนกันเพราะบ้านด้าโนอาศัยความมั่นคงจากการมีส่วนร่วมจากเครือข่าย ซึ่งสามารถจัดการป่าชุมชนมาได้ในระยะยาวและยั่งยืนกว่า

5.2.4 โครงสร้างองค์กรชุมชนในการจัดการป่า

โครงสร้างองค์กรชุมชนในการจัดการป่าตามลักษณะผู้นำชุมชนทั้งสองพื้นที่ มีดังนี้ บ้านต้าในประกอบด้วย คณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการป่าชุมชน จำนวน 20 คน ตำบลบ้านใหม่ประกอบด้วย คณะกรรมการฝ่ายบริหาร คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ กรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการที่ปรึกษา จำนวนประมาณ 56 คน แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างองค์กรชุมชนตำบลบ้านใหม่ใหญ่กว่าและมีจำนวนมากกว่าแต่จัดการในระดับตำบล ส่วนบ้านต้าในเน้นไปที่องค์กรประชาชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ เข้ามาพร้อมด้วยความสมัครใจหรือมาด้วยจิตวิญญาณ โดยไม่มีการบังคับซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงการเกี่ยวข้องกับจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุให้กระทำบรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจหรือให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ โดยการกระทำดังกล่าวในเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพคือถูกจังหวะและเหมาะสมหรือประสานงานกับการกระทำการงานดังกล่าว ด้วยความรู้สึกร่วมกันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้ใจได้ และมีความรับผิดชอบจากกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การมีส่วนร่วมเท่ากับความร่วมมือร่วมใจรวมกับการประสานงานและมีความรับผิดชอบรูปแบบของการมีส่วนร่วมมี 3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมทางสังคมและการมีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กร เช่น ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อเวลาใดเวลาหนึ่งและสอดคล้องกับที่ คุสิต เวชกิจ (2535) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชนแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมโดยตรง ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในป่าไม้ชุมชนด้วยตนเอง เช่น ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้ บำรุงรักษาต้นไม้ 2) การมีส่วนร่วมโดยผ่านกลุ่ม ประชาชนจะคัดเลือกตัวแทนของตนเป็นคณะกรรมการของกลุ่ม เพื่อดำเนินการป่าไม้ชุมชนแทนตนเองและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือเมื่อคณะกรรมการต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในบางกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน ประชาชน

กระบวนการควบคุมดูแลและตรวจสอบแนวทางการจัดการ บ้านต้าในควบคุมดูแลและตรวจสอบ โดยใช้มติของคณะกรรมการเป็นการดำเนินการทั้งหมด ลักษณะบ้านใหม่ก็เช่นเดียวกัน ต่างกันเพียงมีผู้ใหญ่บ้านเป็นกรรมการโดยตำแหน่งแฝงอยู่ในอำนาจการจัดการ เนื่องจากโครงสร้างการจัดการต่างกัน บ้านต้าในมาจากความสมัครใจเป็นทุนเดิม ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็น

เพียงที่ปรึกษา ทำให้บ้านด้าโนมีทั้งคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าร่วมกันจัดการ และเป็นผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนมานาน ได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ประเพณีมาจากบรรพบุรุษ

ส่วนบ้านใหม่กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ และผู้มีตำแหน่งในชุมชนมาร่วมเป็นคณะกรรมการทำให้รวมตัวได้ยาก แสดงให้เห็นว่าความเป็นเครือญาติของบ้านด้าโนจะสามารถเกาะเกี่ยวและเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร กระบวนการจัดการได้รวดเร็วกว่า ถึงแม้พื้นที่ในการจัดการจะมีมากแต่การส่งข่าวสาร การประชาสัมพันธ์จะอยู่ในวงแคบ คือสามารถประกาศจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านได้ทันทีทำให้ความแน่นอนของข้อมูลมีความชัดเจน และรวดเร็วกว่า ส่วนตำบลบ้านใหม่ ชุมชนแต่ละหมู่บ้านอยู่กระจัดกระจายความพร้อมเพียงในส่งข้อมูลข่าวสาร จะใช้เวลานานกว่า อย่างไรก็ตาม กระบวนการควบคุมแนวทางและตรวจสอบขึ้นอยู่กับ 1) กฎหมายของรัฐที่บังคับใช้ 2) กฎระเบียบของชุมชนที่รองรับ 3) เครือข่ายข่าวสารและการปฏิสัมพันธ์ในการถ่ายทอดข้อมูล 4) ความเชื่อถือ ความเชื่อมั่นในบุคคลที่จะเข้ามาเป็นคณะกรรมการ ของความเป็นเครือญาติ ที่จะเข้ามาตรวจสอบมักจะเชื่อถือได้

5.2.5 ผลที่ได้รับจากการจัดการ

ผลที่ได้รับจากการจัดการ บ้านด้าโนได้รับประโยชน์จากป่าต้นน้ำมาใช้ประโยชน์สูงมากทั้งการอุปโภค บริโภคและใช้ในการเกษตรได้ตลอดปี การได้น้ำและอาหารจากป่ามาใช้ประโยชน์ในชุมชนถือว่าเป็นต้นทุนทางสังคมของบ้านด้าโน ส่วนชาวบ้านตำบลบ้านใหม่มีรายได้จากการนำทรัพยากรจากป่าคือหน่อไม้มาใช้เพียงทางเดียว ส่วนชุมชนบ้านด้าโนมีรายได้จากการเกษตรมาเลี้ยงครอบครัวอย่างพอเพียงได้ตลอดปี

ความร่วมมือระหว่างรัฐ ภาคเอกชนและชุมชนในท้องถิ่น บ้านใหม่จะได้รับสูงเพราะว่าติดต่อกับฝ่ายรัฐ ในแง่เศรษฐกิจการค้าเอาทรัพยากรไปใช้ประโยชน์ทำให้ความยั่งยืนมีน้อย เพราะมองแต่เพียงนำทรัพยากรออกมาใช้อย่างเดียว เนื่องจากป่าไม้เป็นป่าพื้นฐานการฟื้นฟูระบบนิเวศระยะเริ่มแรกถูกนำไปใช้มากขึ้นๆ สร้างรายได้ให้กับชุมชนสูง แต่จะทำให้ป่าขาดความชุ่มชื้น จึงไม่มีโอกาสที่จะสมบูรณ์เท่ากับบ้านด้าโนที่รักษาป่าเพื่อการเกษตรแบบยั่งยืนซึ่งได้รับประโยชน์มากกว่าที่จะนำทรัพยากรออกมาใช้อย่างเดียว โอกาสที่จะทำให้ป่าอุดมสมบูรณ์ซึ่งมีสูง ขณะเดียวกันการแยกป่าใช้สอยมาจัดการต่างหากทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางด้านการจัดการสูง เพราะเขามีโอกาสได้ป่าซับน้ำไว้ในพื้นที่ ความหลากหลายทางชีวภาพจะกลับคืนมา ป่าฟื้นตัวได้เร็วก็สามารถนำมาสู่ความมั่นคงของชุมชนต่อไป ดังนั้น ตำบลบ้านใหม่ควรเริ่มวางระบบเหมือน

บ้านตำโน เพราะถือว่าปัจจุบันเป็นการวางกฎระเบียบเข้าไปควบคุมบังคับใช้กับป่าใช้สอยยังไม่เป็นระบบการจัดการป่าเหมือนบ้านตำโนที่สามารถจัดการป่าได้ทั้งป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย

อย่างไรก็ตามบ้านตำโนกับตำบลบ้านใหม่มีการจัดการป่าชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ซึ่งสังเกตได้จากการรู้จักวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การตรวจสภาพป่า การสร้างแนวกันไฟ พิธีการบวชป่า ซึ่งนำเอาความเชื่อทางศาสนาเข้ามาปรับใช้ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อการจัดป่าชุมชน การอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของชาวบ้าน อีกทั้งยังมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าในทุกด้าน เช่น ระบบเครือญาติ ครอบครัว เศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย จึงทำให้ชาวบ้านร่วมกันทำหน้าที่ปกป้องป่าของตนเองไว้ เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและยาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของอเนก นาคะบุตร (2536) กล่าวว่าชุมชนมีศักยภาพจากฐานวัฒนธรรมชุมชนคือมีความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบสานต่อเนื่องโดยคนภายในชุมชน ด้วยการเรียนรู้โดยผ่านทางจารีตประเพณี พิธีกรรม และสอดคล้องกับฉลาดชาย รมิตานนท์ อานันท์ กาญจนพันธ์ และสัณฐิตา กาญจนพันธ์ ในรายงานวิจัยเรื่อง ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวการพัฒนา เล่ม 2 ป่าชุมชนภาคเหนือ : ศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน กล่าวไว้ดังนี้ว่า อำนาจขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรในทุกหมู่บ้านที่มีการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนอย่างได้ผลจะมีลักษณะร่วมกันคือชาวบ้านจะมีจารีตประเพณี ซึ่งถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ในการจัดการดูแลป่าไม่ว่าหมู่บ้านนั้นจะมีองค์กรทางการเมืองในการดูแลรักษาป่าหรือไม่ การแสดงอำนาจขององค์กรชุมชนในการจัดการป่า 2 แนวคือจำแนกพื้นที่ป่าออกเป็นป่าอนุรักษ์หรือป่าต้นน้ำและป่าใช้สอยตามความเชื่อของชาวบ้านว่า ป่าจะมีผีอารักษ์คอยดูแลภายในขอบเขตป่า ความเชื่อและวิถีคิดตามประเพณีเป็นแนวทางในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ใช้ ในการจัดการทรัพยากรและที่ดินของหมู่บ้านด้วยแนวทางในการแสดงอำนาจขององค์กรชุมชน แสดงว่าชาวบ้านมีวิถีคิดและภูมิปัญญาที่สามารถ ดูแลรักษาป่าได้

โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่า สิทธิและหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าชุมชนทั้งสองพื้นที่จากการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการ ต่างกันแต่การเข้าไปใช้ประโยชน์ในความเป็นคุณค่าทางระบบนิเวศ เพื่อนำมาสู่การรักษาระบบนิเวศครบวงจร บ้านตำโนมีมากกว่า วิธีการของบ้านตำโนมีวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้เป็นรูปแบบกับชุมชนอื่นๆ ทั่วไป แต่มีข้อแม้ว่าชุมชนบ้านตำโนต้องให้ความสำคัญกับพื้นที่รอบข้าง โดยการขยายเครือข่ายไปรอบๆ ถ้าพึ่งเครือข่ายป่าต้นน้ำอย่างเดียวทำให้กลไกนี้ประสบผลสำเร็จไปได้ระดับหนึ่ง เพราะว่าจะถูกรบกวนจากชุมชนรอบข้างไม่จัดการป่าชุมชนแบบบ้านตำโน

ประการต่อมากรมป่าไม้ ต้องปล่อยให้ชุมชนจัดการอย่างครบวงจร เหมือนบ้านด้าใน จึงจะจัดการสภาพป่าได้อย่างครบองค์ประกอบทั้งหมด ถ้ากรมป่าไม้ยังไม่ให้สิทธิในการจัดการ ป่าบางส่วนที่เป็นของชุมชน ก็ไม่สามารถดูแลรักษาป่าเป็นป่าชุมชนที่สมบูรณ์ได้ แม้ว่ารูปแบบจะ เหมือนกันแต่กลไกการจัดการต่างกัน การไปจำกัดสิทธิไว้จะเป็นผลเสียระยะยาวกับชุมชนนั้นๆ ผู้ศึกษาเห็นว่าการจัดการป่าของบ้านด้าในตามรูปแบบนี้ดีกว่าหลักการจัดการของกรมป่าไม้ แต่บ้านด้าในต้องขยายเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนกับชุมชนรอบข้าง ดังที่กล่าวมาข้างต้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาการจัดการป่าชุมชนบ้านด้าในกับหลักการจัดการของกรมป่าไม้ใน ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ข้อเท็จจริงจากผลการศึกษาและมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่ศึกษา ชุมชนที่มีลักษณะของการจัดการป่าชุมชน ที่จะประสบความสำเร็จควรประกอบด้วย 1) มีความเป็นชุมชนสูงในระบบเครือญาติและ วัฒนธรรมความเชื่อของคนในชุมชน ที่ต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน 2) มีทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่อยู่ในสภาพที่สามารถใช้เพื่อการผลิตได้ 3) มีผู้นำที่เข้มแข็งสามารถนำภูมิปัญญารักษาป่าไว้ ตามจารีตประเพณีจากแบบแผนการใช้ทรัพยากรได้

5.3.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบาย รัฐต้องมีความชัดเจนในเรื่องการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าและทรัพยากรอื่นๆ ในชุมชนให้จัดการโดยองค์กรชุมชน เพื่อผลประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมต่อชุมชนนั้น และการจัดการต้องมุ่งเน้นให้เป็นการจัดการที่ถาวรและยั่งยืน โดยชุมชนเองและอีกประการหนึ่งคือ รัฐควรยอมรับสิทธิของชุมชนในการจัดการป่าให้แก่ชุมชนโดยรัฐ มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและกำกับดูแลการจัดการทรัพยากรของชุมชนเพื่อให้เป็นไปตามกฎ เกณฑ์ที่ชุมชนริเริ่มตามหลักการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

5.3.3 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา เห็นว่าระบบการจัดการตามรูปแบบของป่าชุมชนบ้านด้าในมีจุดยืนที่ชัดเจนคงไว้ในวัฒนธรรมชุมชน มีวิธีการจัดการป่าชุมชนได้ดีมาโดยตลอด ซึ่งเป็นลักษณะของตัวอย่างของชุมชนที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรป่าได้ ในการศึกษาครั้งต่อไปควร ศึกษาในเรื่องการนำรูปแบบการจัดการของบ้านด้าในไปศึกษากับชุมชนอื่นที่เป็นเครือข่ายที่อยู่ ภายใต้อำนาจของระบบนิเวศที่มีขอบเขตของพื้นที่ป่าต้นน้ำที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อเป็นการ เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ที่ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านได้ร่วมกันดูแลรักษาไว้ก่อนแล้วให้มีอาณาเขตกว้างขวาง และครอบคลุมทั่วทั้งป่ามากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาไปเปรียบเทียบกับการศึกษาครั้งนี้จะได้ เป็นการยืนยันถึงแนวทางการจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสม ต่อไป